

De Restauratie van de N.H. kerk te Eelde*

door Ir. P. B. Offringa

De kerk wordt reeds in 1139 vermeld als kerspelkerk en was gewijd aan de H. Maagd en de H. Gangelphus.

Tijdens de restauratie is de fundering van deze oude kerk gedeeltelijk blootgelegd. Het was een kleinere, in tufsteen opgetrokken kerk met aan de westzijde een ingebouwde toren.

Het aangetroffen oude kerktipe is tot dusver in Drenthe niet gevonden maar wel in Groningen en Friesland.

Een gedeelte van de torenfundering is via een luik in de predikantenkamer zichtbaar gelaten.

Ook is in de westgevel aan de buitenzijde nog een gedeelte tufsteen zichtbaar, terwijl aan de noordzijde enige lagen tufsteen als "speklagen" zijn verwerkt.

Het gebouw, zoals dat zich in de hoofdvorm presenteert, is 14e eeuws en heeft een driezijdig gesloten koor met in de hoeken kraalprofielen die herinneren aan een vroegere stenen overwelfing. Er zijn geen sporen gevonden die er op duiden dat het schip van de kerk stenen gewelven gehad heeft.

Dat zou ook kunnen worden afgeleid uit het ontbreken van steunberen.

Onder de witkalklagen van de ingang kwam een 18e eeuws gestukadoord poortje tevoorschijn. Dit werd hersteld en aangevuld.

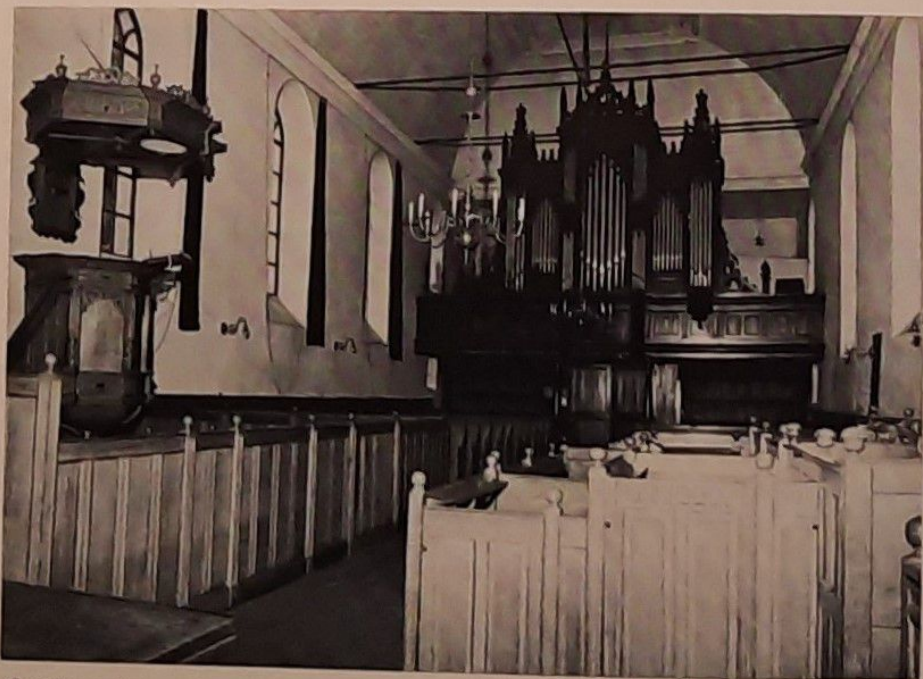
De houten ramen zijn 19e eeuws en zullen een vroegere bakstenen tracering met glas in lood ramen hebben vervangen.

* De leiding van de restauratie berustte bij het Bureau voor Architectuur en Stedebouw - Ir. P. B. Offringa - B.N.A./B.N.S. te Groningen. Het aannemersbedrijf H. Bultema te Uithuizen voerde de restauratie uit.

** ILLUSTRATIES Afb. 1, 2 en 3. Bureau Monumentenzorg bij het prov. Museum van Drenthe. Afb. 4. Fig. 1 en 2. Architectenbureau Ir. P. B. Offringa.

Afb. 1. Interieur naar koor.

Afb. 2. Interieur naar orgel.

Het interieur

De eiken preekstoel met luifel, de daar tegenover staande herenbanken en de eiken avondmaalstafel zijn begin 17e eeuws, terwijl de bijpassende banken in het koor later zijn bijgemaakt. De lange eiken herenbank met luifel, weke in twee delen onder het orgel stond en thans vrijstaand in het schip is geplaatst, dateert uit de 2e helft van de 18e eeuw.

Het onder het orgel tevoorschijn gekomen geschilderde schot van marmeren platen in gele omlijsting (en nieuwe deuren) is vermoedelijk geschilderd tegelijk met de uit 1715 stammende allegorische schildering op het plafond van het koor met wapens van de van Welvelde's.

Het gestukadoorde plafond in het schip van de kerk dateert uit 1875 blijkens het jaartal dat in het plafond boven de orgelboog tussen schip en koor is aangebracht ter vervanging van een oude houten blauwe zoldervloer.

Het donkere (eiken geschilderde) orgel, in 1907 door de fa. van Dam uit Leeuwarden geplaatst, heeft de oorspronkelijke manhonichouten schilderafwerking terug gekregen. Het toen aanwezige orgel is overgeplaatst naar de N.H. kerk te Oostwold (Oldambt).

Het in het begin van deze eeuw aangebrachte bankenmeubilair is vervangen door stoelen zodat meerdere inrichtings- en gebruiksmogelijkheden zijn ontstaan. In dat verband is een restant van het oorspronkelijke doophek evenmin herplaatst, het is evenwel gespaard en bewaard gebleven.

Onder het orgel is ruimte gekreëerd voor entree, garderobe en konsistorie, waarbij de oorspronkelijke blauwe kleur is toegepast.

Voor de preekstoel ligt een belangrijke zandstenen grafzerk uit 1545.

De verlichting bestaat voornamelijk uit een indirecte verlichting in de koof van het plafond en de herplaatste aanwezige koperen wandverlichting. Twee van de aanwezige geëlektrificeerde koperen kronen zijn weer van kaarsen voorzien.

In het koor is een nieuwe kaarsenkroon geplaatst als geschenk van Gedeputeerde Staten van Drenthe bij het gereedkomen van de restauratie.

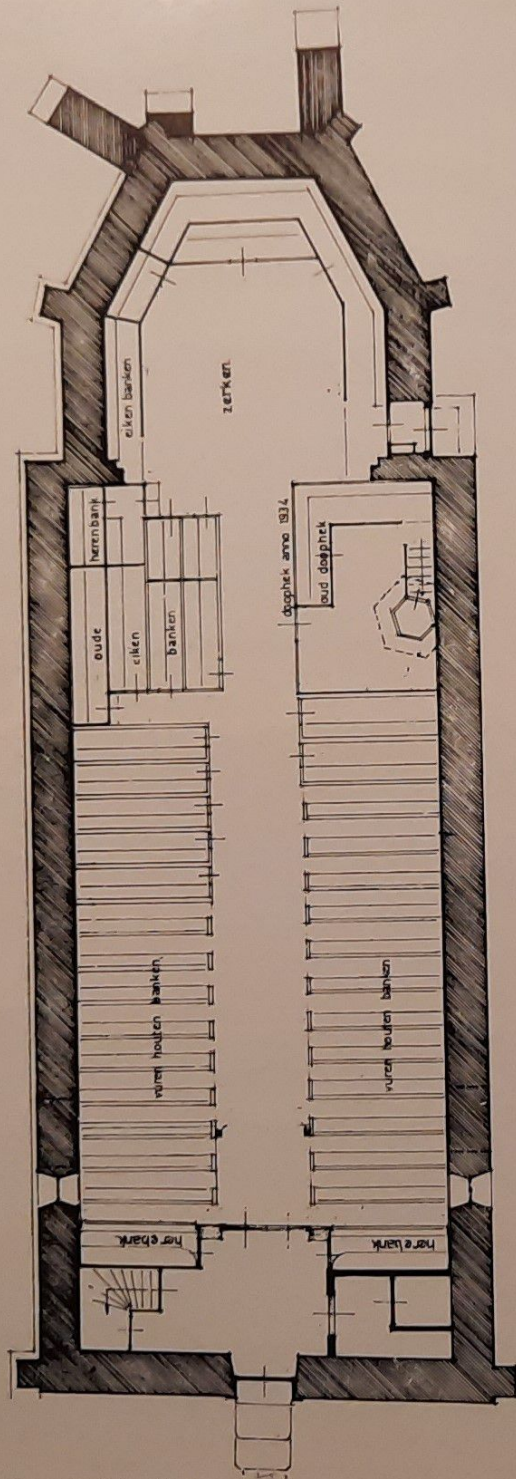

Fig. 1. Inrichtingsplan voor de restauratie.

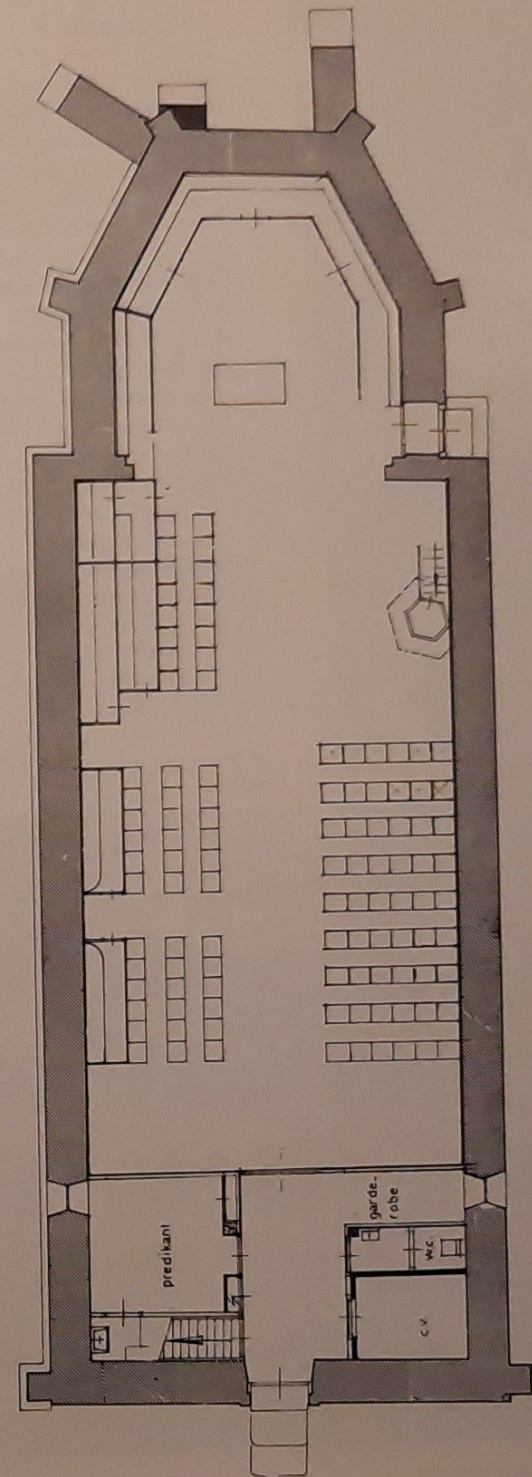

Fig. 2. Inrichtingsplan na de restauratie.

De restauratie

In 1968 werd het plan tot restauratie opgemaakt en ingediend bij Rijk, Provincie en Gemeente. Aanleiding hier toe was de slechte staat van de kap en in het bijzonder het gestukadoorde plafond waarvan het centrale rozet reeds gedeeltelijk naar beneden was gevallen. Een verdere aanleiding was de niet meer bevredigende inrichting van de kerk welke volledig met banken was gevuld.

Het plan van restauratie voorzag in het wegnemen van konstruktieve gebreken en het wijzigen van de inrichting.

Aan de buitenkant van het gebouw is in feite weinig veranderd. De mooie klimop begroeiing van de westgevel moest worden verwijderd vanwege de slechte toestand van het achterliggende metselwerk.

Afb. 3. Het exterieur voor de restauratie.

De mooie spitse dakruiter is door een fijnere detaillering van het loodwerk veel markanter geworden, het fries onder de dakrand van het koor is summier hersteld en de raamopeningen zijn opnieuw wit gestucadoord. Een verbetering vond plaats in de kap waar het dakbeschoot gedeeltelijk werd vernieuwd. In het dak van het koor werd een dakkapel ontworpen met een wijzerplaat zoals daar vroeger ook aanwezig was en waarbij het oorspronkelijke uurwerk door enige enthousiaste kerkleden werd gerestaureerd en gerekonstrueerd. Op de spits van het koordak werd het paardje als windwijzer wederom geplaatst.

Bij de beschrijving van het interieur zijn de wijzigingen en vondsten reeds genoemd.

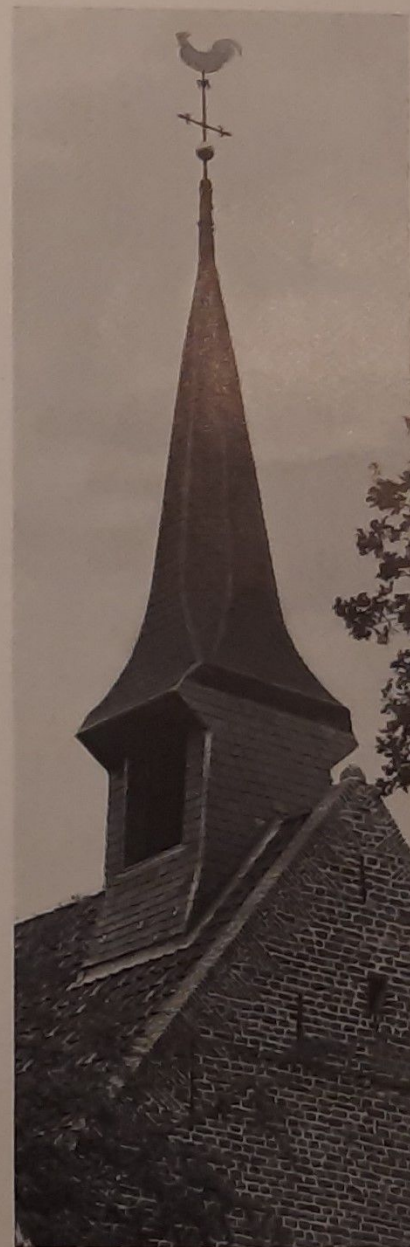
Rest hier nog te vermelden dat onder de herlegde vloer schelpen zijn aangebracht om akoestische redenen. Op de muren werd bij de stoelenvakken een nieuwe lambrizing ontworpen, bijpassend bij het schot onder het orgel. Het gedeeltelijk verloren gegane rozet in het gestukadoorde plafond werd opnieuw ontworpen en aangebracht. Naast het wapenschild op de luifel van de koorbank werden de twee leeuwjes, waarvan één nog aanwezig was, weer herplaatst.

De restauratie werd in ruim één jaar (1973) uitgevoerd in het kader van aanvullende werkgelegenheid.

De totale kosten bedroegen

± f 440.000.— waarvan voorlopig

f 311.000.— subsidiabel werd gesteld.

Afb. 4. De gerestaureerde torenspits.

22 december 1973.